

PRACTICA ECHIVALĂRII DIPLOMELOR LA FACULTATEA DE DREPT A UNIVERSITĂȚII DIN IAȘI, 1860-1885

Ion-Ciprian STOIAN

Perioada de după Unirea Principatelor a fost marcată de efortul depus în procesul de instituționalizare a statului. Din punct de vedere al legiferării a fost cea mai intensă din secolul al XIX-lea și s-a încercat reformarea întregii societăți. Studiul nostru se referă la procedura validării diplomelor de Drept obținute de studenții români la Facultățile de Drept din străinătate. Rolul nou înființatelor Universități din Iași și București era unul major în acest proces și vom încerca să explicăm cum studiul acestei chestiuni poate oferi informații referitoare la sistemul universitar român și la încadrarea elitei de tineri în instituțiile juridice ale statului.

Întrucât sistemul juridic român era profund marcat de modelul francez ca urmare a preluării codurilor napoleoniene, în special a Codului Civil, iar dintre centrele universitare străine studenții români le preferau pe cele franceze, am inclus în text și câteva informații referitoare la sistemul de învățământ al Dreptului în Franța în secolul al XIX-lea pentru a putea compara cu sistemul predării Dreptului în facultățile din țară, facilitând astfel înțelegerea bazei de plecare a procesului de echivalare și validare al diplomelor.

Analiza documentelor de arhivă referitoare la orarele Facultății de Drept în perioada studiată, cumulată cu studiul dosarelor anuale referitoare la activitatea profesorilor și studenților de la Facultatea de Drept din Iași au oferit informații despre modul în care se desfășura procesul de predare/învățare, care erau materiile importante și cine erau profesorii ce constituiau comisiile de echivalare.

Întrucât, în perioadă, numărul studenților români ce studiau la universități străine era în creștere s-a decis, pentru a evita eventualele abuzuri sau falsuri, necesitatea validării de către Universitățile din țară a diplomelor de studiu eliberate de Universitățile străine. În prezentul material vom trata modul în care erau validate diplomele de Drept

eliberate de Universitățile străine. Existau o serie de legi ce reglementau în materie, și le vom menționa aici, dar studiul documentelor din arhivă arată că, uneori, aspectele practice ale echivalării difereau de cele teoretice, conținute de normele juridice.

Legea Constitutivă a Curții de Casație (1861) prevedea, la art. 16. lit. a, „că oricine ar veni în țară cu diplomă străină pe al cărei temei ar cere exercițiul unei specialități, să fie supus unui examen serios înaintea unei comisiuni speciale ca să dovedească de merită exercițiul”.

Conform Legii Instrucțiunii Publice (1864), art. 273, „Diplomele câștigate la Universitățile străine nu vor conferi nici un drept în România fără un examen prealabil”.

Legea de Admisibilitate în Funcțiile Judecătorești (1864), art. 3, stipula necesitatea recunoașterii unei diplome străine de către o comisie de la o universitate românească pentru a putea conferi drepturi.

Legea pentru înființarea Corpului de Avocați (1864) cerea doar diplomă, română sau străină, care să ateste studiul Dreptului. Dar coroborând această prevedere cu celelalte legi se putea extinde și aici necesitatea validării.

Se adaugă la acestea și Regulamentele Universităților din Iași și București.

Nu puteau viza diplomele străine decât comisiile special numite în aceste scop de la cele două facultăți de Drept din țară.

Conform Regulamentului Facultății de Drept, pentru procedura validării unei diplome emise de o Universitate străină, Decanul facultății convoca în ședință Consiliul profesorilor în urma unei cereri a candidatului. În ședința respectivă se verifica validitatea diplomei, se controla lucrarea de diplomă și se stabilea, de comun acord cu candidatul, data la care acesta avea să susțină proba orală. Proba orală consta dintr-o serie de întrebări adresate candidatului de către Comisia de validare, întrebări fie din domeniul lucrării de diplomă fie din aria materiilor predate la Facultatea de Drept din Iași. În urma acestei ședințe se încheia un proces verbal în baza căruia decanul valida diploma străină, iar numele candidatului și titlul lucrării era transmis Ministerului Instrucțiunii Publice.

Întrucât Facultățile de Drept franceze erau preferate de studenții români, iar din 1864 fusese adoptat Codului Civil francez, fapt ce a influențat sistemul juridic, dar și universitar românesc, am considerat necesar să detaliem asupra acestei chestiuni. Referitor la Facultățile de

Drept din Franța desființate în urma Revoluției, acestea își datorau reluarea activității geniului reformator napoleonian. Modelul a persistat și după căderea Primului Imperiu, iar în timpul lui Napoleon III răspândirea s-a generalizat în Europa. În ceea ce privea sistemul educațional, Napoleon acorda o mare importanță alegerii oamenilor aveau să se ocupe de instrucția publică, mai precis a celor ce urmau să formeze elita de tineri ce urmau să servească statul și să întărească instituțiile create de noul stăpân al Franței. În această perspectivă, o lege din 11 floreal anul X (1 mai 1802) privea reconstituirea unui învățământ superior¹ după modelul școlilor speciale cărora consilierul de stat Fourcroy le definise misiunea precizând că acolo se va predă „în particular și în toată profunzimea lor, științele utile, jurisprudența, medicina, istoria naturală”. Făcând aluzie la decadența facultăților de Drept la sfârșitul Vechiului Regim și la suprimarea lor în 1793, Fourcroy adăuga: „Se vor înființa 10 Școli de Drept. Aceste instituții atât de utile, care nu mai există de aproape 10 ani, vor relua, printr-o nouă organizare, splendoarea și importanța pe care le-au pierdut cu mult înainte de Revoluție”².

De fapt, o lege din 22 ventose an XII (13 martie 1804) precizată printr-un decret din a patra zi complementară a aceluiași an (21 septembrie 1804) crea nu 10, ci 12 Școli de Drept³. Sistemul educațional era organizat în vederea obținerii unei licențe, diplomă ce consfințea un ciclu de învățământ superior centrat pe studiul Dreptului Civil francez. Se adăugau alte discipline precum Dreptul Natural, Dreptul

---

¹ Louis Liard, *L'enseignement supérieur en France, 1789-1893*, Paris, 1894, tom 2, p. 1.

² Din discursul pronunțat în Corpul Legislativ de Fourcroy, orator al guvernului, pe proiectul de lege referitor la Instrucțiunea publică, 30 germinal an X (20 aprilie 1802), în A. de Beauchamp, *Recueil des lois et règlements sur l'enseignement supérieur*, Paris, 1880, t. Ier (1789-1847), p. 67.

³ Primul articol al decretului din cea de-a patra zi complementară în anul XII dispunea : „Școlile de Drept instituite prin legea din 22 ventose an XII vor fi stabilite în următoarele orașe : Paris, Dijon, Torino, Grenoble, Aix, Toulouse, Poitiers, Rennes, Caen, Bruxelles, Coblenz și Strasbourg”. Asupra concepției napoleoniene privind sistemul de predare a Dreptului Julien Bonnecase, *Qu'est-ce qu'une faculté de droit? Complément de la monographie Introduction à l'étude du droit*, Paris, Sirey, 1926, p. 99; J. Gatti-Montain, *Le système d'enseignement du droit en France*, Lyon, 1987. Despre Facultatea de Drept din Poitiers: Lucien Michon, *Histoire de la Faculté de droit de Poitiers, 1806-1899*, Poitiers, 1900 ; Prosper Boissonnade, *Histoire de l'Université de Poitiers, passé et présent (1432-1932)*, Poitiers, 1932, p. 289-305.

Ginților, Dreptul Roman, Drept Public, Legislație Criminală ca și Procedură Civilă și Penală.

Importanța predării Codului Civil a fost accentuată prin încă un decret din a patra zi complementară a anului XII (21 septembrie 1804). Acesta suprima nu doar cursul de Drept Natural ci și stabilea, în fiecare școală de Drept, cinci materii : una de Drept Roman, una de Legislație Criminală și Procedură Civilă și Penală, și trei de Drept Civil. Dreptul Civil era astfel singura materie predată de-a lungul a trei ani, revenind profesorilor din anii doi și trei să predea la alegerea lor câteva noțiuni de Drept Public. Această ultimă disciplină era considerată ca puțin importantă, atitudine ce reflectă faptul că singura materie care era considerată importantă era învățarea codurilor napoleoniene, mai ales a primului dintre ele: Codul Civil.

Astfel se dorea formarea de oameni în măsură să aplice preceptele noii legislații, iar școlile de Drept aveau o vocație profesională foarte marcată. Transformarea lor în facultăți, prin decretul din 17 martie 1808, nu a modificat cu nimic această stare de lucruri. Noua denumire nu se traducea în amorsarea unei orientări mai științifice conferită stabilimentelor sale. Acestea rămâneau, în primul rând și înainte de orice, locul formării practicienilor de Drept, în special a avocaților și magistraților. În această perspectivă, renașterea facultăților de Drept completa noua organizare judiciară începută prin legea din 27 ventose an VIII (18 martie 1800), ca și reconstituirea barourilor prin legea din 22 ventose an XII (13 martie 1804), aceeași care instaura școlile de Drept.

Chiar și după restaurarea Bourbonilor pe tronul Franței, Codul Civil napoleonian a rămas elementul central al legislației. În fapt, criticile, atunci când au apărut, se adresau nu materiei, ci modului în care era ea predată. Astfel, primul an de licență trebuia să permită studentului cunoașterea perfectă a principiilor generale ale Codului Civil, ordinea și legătura dintre materii. Cât despre anii doi și trei, aceștia erau consacrați studiului Codului, articol cu articol⁴. Cursurile facultății de Drept, cu

---

⁴ Philippe Rémy, *Le rôle de l'Exégèse dans l'enseignement du droit au XIXe siècle*, în *Annales d'Histoire des Facultés de droit et de la science juridique*, 1985, n° 2, p. 91-105.

durata de două ore, erau repartizate după cum urmează: o jumătate de oră de dictare, o oră de explicare orală și o jumătate de oră de întrebări⁵.

Au apărut noi discipline de Drept în programele facultăților, cum ar fi Dreptul Administrativ sau Dreptul Privat, iar modelul de organizare al facultăților de Drept franceze s-a răspândit. Materii noi, precum Medicina Legală sau Economia Politică, au început să fie predate, iar Dreptul Gîntilor a fost redenumit Drept Internațional în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

În privința materiilor predate la Facultatea de Drept din Iași, precum și alte aspecte referitoare la activitatea universitară, găsim informații în rapoartele adresate Rectoratului de către Consiliul Facultății. Astfel, în raportul pe anul 1866 sunt precizate lipsurile și dificultățile.

Dreptul Român și Dreptul Civil erau recunoscute ca fiind materii importante. Se atrăgea atenția asupra faptului că la București erau câte trei profesori pentru fiecare materie, în timp ce la Iași doar câte unul.

Cărțile didactice în limba română lipseau cu totul, iar cele străine ori nu se găseau ori erau extrem de scumpe. Profesorii aveau redactate propriile lor cursuri, dar din lipsa fondurilor erau nevoiți să le trimită la București spre avizare, iar acolo, se spune, erau verificate de persoane incompetente ori indiferente, apoi mergeau la Imprimeria Statului pentru a se tipări, dar de cele mai multe ori se pierdeau.

Studentii erau astfel nevoiți să petreacă mult timp copiind materiile de studiu.

Uneori situația era mai dificilă, ca de exemplu atunci când lipsea un profesor de Drept Civil, cum este cazul anului universitar 1869/1870. Erau, în schimb, cursuri de Drept și Procedură Penală, Dreptul Națiunilor și Gîntilor, Drept și Procedură comercială și civilă, Drept Administrativ și Constituțional, Economie Politică și Financiară, Medicină Legală. Însă, în timp, acest aspect a fost remediat, astfel că, la 1900, conform

---

⁵ Articol al Hotărârii Facultății de Drept din 2 aprilie 1816, care punea în aplicare articolul 70 din decretul din a patra zi complementară a anului XII și articolul 36 al instrucțiunii pentru Școlile de Drept din 19 martie 1807. Aceste obligații aveau ca obiect constrângerea studenților pentru a participa la cursuri, punându-se astfel capăt detestabilei practici a scribilor salariați ce se dezvoltase sub Vechiul Regim. Pentru mai multe privind învățământul în secolul al XIX-lea vezi : Jacques-Henri Robert, *Le cours magistral*, în *Annales d'Histoire des Facultés de droit et de la science juridique*, 1985, n° 2, p. 135-142.

programei Facultății de Drept erau, doi profesori de Drept Roman și trei profesori de Drept Civil din cei 11 titulari de cursuri. Alte materii predate erau: Drept Administrativ, Drept Internațional, Procedura Civilă și Penală, Drept Comercial, Economie Politică și Medicină Legală.

Deși existau reglementări cu privire la procedura de echivalare și validare a diplomelor străine, conform documentelor păstrate în fondul de arhivă al Facultății de Drept, prima diplomă străină verificată aparținea lui Ioan Al. Sturdza și era eliberată de Universitatea Ludoviciană din Leipzig. Era vorba de o diplomă de doctor în Drept, validată la începutul anului 1870. Este singura care se păstrează în original, dar lipsesc documentele despre procedura echivalării. I. Al. Sturdza era înscris în Baroul Iași încă din 1868. În 1870 preda cursul de Drept Civil la Facultatea Juridică din Iași.

Putem cunoaște modul în care se desfășura procedura echivalării după documentele rămase de la cea de-a doua validare, anume cea a diplomei de Licențiat în Drept al Universității Toulouse obținută de Cezar Cătănescu. Dosarul începe cu cererea lui Cezar Cătănescu, adresată decanului Facultății de Drept, pentru a proceda la verificarea diplomei, spre a putea produce efecte legale și în România (31 august 1870). Este adnotată, pe aceeași cerere, convocarea Consiliului Facultății pentru data de 2 septembrie. *Verso* copie după diploma menționată, eliberată la 12 iulie 1870, Toulouse⁶. În continuare urmează adresa cu numărul 141, prin care profesorii erau invitați să se întrunească pentru verificarea diplomei⁷. Din procesul verbal nr. 268, 2 septembrie 1870, Consiliul profesorilor, având în vedere certificatul din 12 iulie eliberat la Universitatea din Toulouse, teza de licență prezentată de C. Cătănescu și faptul că a obținut gradul de licențiat în Drept în urma unor examene generale și a unor discuții publice, recunoștea Diploma de Licență a acestuia⁸.

Mai multe informații despre practica echivalării aflăm din studiul dosarelor referitoare la validarea diplomelor de Doctor în Drept a referenților N. Istrati, George și Mihai Balș. După depunerea cererilor de echivalare a urmat adresa Decanului prin care era convocat Consiliul, pe data de 10 noiembrie 1872, pentru validare. Pe data de 11 noiembrie s-a decis în Consiliu ca diplomele și tezele să fie supuse examinării.

---

⁶ DJANI, Fond Facultatea de Drept, Rectorat, 7/1869-1870, f. 159.

⁷ *Ibidem*, f. 160.

⁸ *Ibidem*, f. 161.

Validarea consta în susținerea unei probe orale în fața unei comisii, iar teza se considera ca examenul general scris, cerut în Regulamentul Facultății. M. și G. Balș au cerut să susțină examenul în limba franceză, motivând că nu se pot exprima corect în limba română.

Ședința de validare a fost stabilită pentru data de 17 noiembrie. Pe 14 noiembrie candidații au fost anunțați că trebuie să pună la dispoziția comisiei câte șapte exemplare după teze pentru fi cercetate de membrii consiliului. Li s-a solicitat, de asemenea, să anunțe data la care consideră că vor fi pregătiți pentru susținerea probei orale. Ședințele de validare stabilite succesiv, pe 17 și 24 noiembrie, nu s-au ținut, întrucât, de fiecare dată au lipsit câte doi profesori. În cele din urmă, pe 27 noiembrie s-a ținut ședința de examinare prin care s-au vizat diplomele, urmând ca rezultatele să fie transmise Ministerului Instrucțiunii Publice⁹.

O altă modalitate de validare apare în cazul lui G. Cerchez, Doctor în Drept, a cărui diplomă era eliberată de Universitatea din Berlin. Din procesul verbal încheiat în data de 23 februarie 1876 observăm că, în cazul lui, Consiliul ceruse să susțină teza de doctorat, iar în lipsa ei să răspundă la întrebările comisiei de evaluare, întrebări din aria materiilor predate la Facultatea de Drept din Iași¹⁰.

Între anii 1870-1885 s-au validat la Universitatea din Iași 30 de diplome străine, dintre care 13 de licență. În anul 1870-1871, din 90 de avocați înscriși în Baroul Iași, 13 aveau diplome de licență și doctorat străine. În cazul diplomelor de Doctorat, comisia examina și diploma de Licență a candidatului.

Alăturând situația prevăzută în legi cu documentele existente în arhivă am putea spune că situația practică nu diferea prea mult de cea teoretică. Există însă alte surse ce contravin acestei presupuneri.

Adresa Ministrului de Justiție (Al. Lahovari) către Ministrul Instrucțiunii Publice (ad. Interim V. Boerescu), nr. 19, ianuarie 1874.

Având în vedere că fără titlu academic nimeni nu putea fi numit Membru sau Procuror la Curtea de Casație, nu putea exercita profesiunea de avocat, nu putea avea preferință la înaintare în magistratură, Ministrul cerea impunerea unui control serios referitor la procedura validării diplomelor căci: „...sunt Universități străine care eliberează diplome mai ușor decât Universitățile noastre (în raportul despre starea studiilor al Facultății de Drept din 1869 se menționa că unele erau cumpărate), se

⁹ DJANI, Fond Facultatea de Drept, Rectorat, 13/1872, f. 1-13.

¹⁰ DJANI, Facultate de Drept, Rectorat, 25/1876, f. 45.

văd tineri care n-au desăvârșit clasele gimnaziale și se întorc în țară după un timp relativ scurt cu Diplomă de Licență sau chiar de Doctor. Ministrul Justiției cerea Ministrului Instrucțiunii Publice să pună în vedere Rectorilor necesitatea unei mai mari rigori în validarea diplomelor străine și a obligativității raportării numelor celor care obțineau vizarea diplomelor obținute în străinătate”¹¹.

În afară de această notă ministerială, mai regăsim informații despre această stare de lucruri și în câteva rapoarte anuale ale Consiliului Facultății de Drept adresate Rectorului Universității Iași, în care, alături de alte doleanțe, apare și dorința de a impune obligativitatea echivalării diplomelor eliberate de Universități străine. Astfel, referitor la absolvenții Facultății de Drept din Iași se menționează „... în al doilea locu, dacă finescu studiile lor, pe lângă toate aceste privațiuni și sacrificii, totuși nu găsescu în societate drepturile și prerogativele promise de legile noastre. Prescripțiunile legii cari conțin asemenea încurajări, sub diferite pretexte, sunt cel mai des violate. Ba nici astăzi, dupe patru ani de zile de la punerea în aplicare a Legii noastre de Instrucțiune, nu vedem aplicându-se art. 273 din această lege, carele vrea ca diplomele de la Universitățile străine să fie verificate și aprobate de una din facultățile noastre naționale spre a conferi vre unu dreptu legal în România, oricine se poate intitula *ad-libitum*, Doctore sau Licențiat fără nici un controlu! De multe ori Miniștrii înșiși numescu în funcțiuni studenți din anul II sau anul III, calificându-i de juriști, absolviți, licențiați sau doctori, violându astfeliu legea de admisibilitate și înaintare în magistratură” - filă din raportul anual despre starea studiilor la Facultatea Juridică, adresat Rectorului de către Consiliul Facultății, 30 septembrie 1869¹².

Asemenea rapoarte s-au mai făcut în 1865-1866 și 1866-1867. În 1869, din 147 de cursanți care terminaseră studiile la Facultatea Juridică, nici unul nu obținuse diplomă de Licență, toți mulțumindu-se cu certificatul de absolvent. Se amintește că examenele erau mai grele, un examen fiind, în majoritatea cazurilor, susținut de 2-3 ori până la promovare, iar 6 din 10 studenți cădeau la examene. Se solicita, în acest raport, următoarele: secretariat separat doar pentru nevoile Facultății de Drept, burse pentru studenții înscriși, săli pentru cursuri. Se cerea Rectorului să intervină pe lângă Ministru, iar acesta la rândul său pe lângă ceilalți Miniștri pentru a nu se mai acorda drepturi și prerogative

---

¹¹ DJANI, Facultatea de Drept, Rectorat, 16/1873, f. 36.

¹² DJANI, Facultatea de Drept, Rectorat, 7/1869, f. 26.

legale diplomelor câștigate la Universitățile străine până ce nu ar fi prezentate vreuneia din facultățile naționale spre verificare și aprobare. Recomandau stabilirea de sancțiuni pentru a eficientiza aplicarea prevederilor sus-numite.

Astfel, avem mai multe situații. Prima este cea în care deținătorii de diplome străine nu-și echivalează studiile în țară și cu toate acestea ei sunt acceptați în posturi. Pe de altă parte, Comisiile de validare vizează destul de multe diplome fără un control temeinic. Peste aceste situații avem cele două Ministere, cel de Justiție și cel al Instrucțiunii Publice, care, pe de o parte, numesc în funcții studenți sau absolvenți cu titluri de diplomă nevalidate, iar, pe de altă parte, se plâng de situația pe care, în cele din urmă, o încurajau.

Din punctul de vedere al modului în care se justifica necesitatea echivalării și validării diplomelor, considerăm ca fiind relevante motivațiile înaintate de membrii Consiliului de Disciplină al Baroului Iași în procesul A. D. Xenopol cu Baroul Iași: „Și disertând asupra punctului de a ști dacă în virtutea diplomei ci prezintă petiționarul trebuie să a fi înscrisu în corpul avocaților au luat următoarea decisiune:

Considerând că dupe capitolul 1 din legia constitutivă a corpului pentru a putia esercita profesiunea de avocat trebuie o diplomă de la o facultate de drept din țiară sau streină; ca această condițiuni este impuse acia a interesului public a unei buni administrări a justiției.

Ca astfel fiind lucrurile, trebuie ca în caz când diploma este streină a se examina dacă ea inspiră credința că acel care o posedă a făcut mai înainte un șir de ani de studii din care să resulte capacitatea sa de a esercita profesiunea de advocation; și aciasta cu atîta mai mult că după principii și după textul pozitiv al legii organizării judecătorești corpul advocationilor face parte din magistratură, fiind chemați în caz de trebuință a ține loc de magistrați și procurori și avînd și dreptul de a fi numiți în virtutea acestu titlu la cele mai înalte funciuni judecătorești.

Considerând că este di cea mai mare evidență că dacă o diplomă streină conferă în România o sumă de drepturi foarte importante ea trebuie supuse la o cercetare pentru a se vide de la ce autoritate emană, dacă acea autoritate areo competență determinată prin legi sau regulamente de a da astfel de acte.

Considerând că dacă această condițiuni nu este impusă de art. 1 din legia avocaților ea nu poate fi contestată fiind un lucru care se impune de la sine.

Considerând că art. 3 din legea de admisibilitate în funcțiuni judecătorești spuni lămuritu că o diplomă streină pentru a conferi drepturi la magistratură trebuie recunoscută la o universitate română, că titlul de avocat conferă dreptul la funcțiunile judecătorești și prin urmări trebuie și pentru recunoașterea lui a se îndeplini condiția impuse de art. 3.

Că în toate cazurile când legiuitorul sau ocupat de dreptul ce diplomile streine potu confera în țară au declarat că ele nu pot se confere nimic mai înainte de a fi fostu examinate de o autoritate locală dupe cum rezultă din art. 273 din legia instrucțiunii.

Considerînd că este o consecință a suveranității naționale ca legile și regulamentele ale altor țări se nu confere drepturi decît în marginile teritoriului lor ; că a se zice că o diplomă streină poate *ipso jure* să conferi drepturi în România este a se pune la o parte principiul proclamat mai susu.

Considerînd că și pentru alte profesii se cere astă examinare și recunoaștere.

Considerînd că nu toate autoritățile au dreptul de a verifica diplomile streine și numai acele instituite de legi ; Că Consiliului nu i sau dat astă competență prin legea sa constitutivă pe cînd din contra legia constitutivă a Universității din Iasi îi dă astă atribuțiuni.

De aceste motive consiliul este de opinie de ase invita Dlui. Xenopolu că se presinte mai ăntăiu diploma sa la Universitatea de Iasi pentru a o recunoaște”¹³.

Am redat *in extenso* acest pasaj întrucât este singurul de acest fel pe care l-am putut găsi în arhive. Adăugăm în plus că unii dintre membrii Consiliului erau profesori la Facultatea de Drept și constituiau, de asemenea, Comisia de Examinare a diplomelor. De altfel, a fi profesor de Drept și avocat permitea concilierea practicii cu teoria, știința livrească și obișnuința cazurilor. În cazul lui A. D. Xenopol, care revenise în țară cu două diplome de doctor, una în Drept și una în Filozofie, obținute la Berlin, respectiv la Giessen, nu se putea pune problema unor falsuri. Exigențele nu au fost însă considerate îndreptățite de judecătorul responsabil de caz care a dispus înscrierea lui A. D. Xenopol în Barou în ciuda opoziției Consiliului.

În cele din urmă, situația a cunoscut o mai bună aplicare a reglementărilor existente. În 1883 s-au stabilit regulamente comune

---

¹³ DJANI, Baroul Avocaților Iași, 153/1871, f. 3.

pentru Universitățile românești, iar în Legea pentru Avocați din 1884 se stabilea clar obligativitatea echivalării diplomelor străine, procedura în materie fiind gratuită. În documentele păstrate în arhivă se constată mai multă rigurozitate în controlul diplomelor și o mai mare severitate a examinării. Lucrurile par să se fi îmbunătățit cu atât mai mult cu cât crește și numărul de diplome echivalate – 10 în 1885, 12 în 1886. Situația părea să se fi remediat, iar aplicarea legii dădea efectele scontate.

Însă, ani mai târziu, Caragiale nota în 1907. *Din primăvară până-n toamnă*, „cu așa parlamente se fac legi peste legi – cu așa administrație se aplică. Justiția...În justiție, poporul n-are încredere; ea are, astfel, autoritate, dar nu și mare prestigiu; și între această justiție fără prestigiu și poporul sceptic, se răsfăță formidabila și excesiv numeroasa clasă a avocaților - cea mai prosperă în România după a arendașilor mari. Avocații constituiesc grosul intelectualilor; clasa lor este pepiniera cea mai mare a avocaților de stat”.

Résumé

LA PRATIQUE DE L'EQUIVALENCE DES DIPLOMES A LA FACULTE DE DROIT DE L'UNIVERSITE DE IASSY, 1860-1885

L'intérêt de cet épisode est dû au fait que, méconnu, il n'ait pas fait l'objet d'une analyse et les divers auteurs qui en parlent n'offrent aucun détail, ou ont une mauvaise version, faute d'une analyse en détail.

Les sources de documentation étaient, pour la plupart, des documents trouvés dans l'Archive de Iassy et des œuvres plus générales. Mais, il faut remarquer, que notre intérêt concerne les sources provenant de la période déjà mentionnée. Le manque des repères bibliographiques est dû au fait que notre recherche s'est déroulée en étudiant le matériel fourni par les Archives.

Dans ce travail, nous essayons de reconstituer les circonstances concernant la pratique de l'équivalence des diplômes d'études des étudiants étrangers à l'Université de Iassy dans la seconde moitié du XIXe siècle.

En ce qui concerne le processus d'équivalence et validation des diplômes obtenues par les étudiants roumains dans des universités à l'étranger, celui-ci était bien établi par la Loi d'organisation de l'Enseignement (1864) et par le Règlement de l'Université.

Dans ce travail, nous esquissons les traits spécifiques de l'enseignement juridique auprès de l'Université de Iassy; ceux-ci seraient : un corps des professeurs bien préparées, dont certains à l'étranger, une procédure améliorée par la pratique et le désir d'assurer des juristes avec une bonne formation juridique.